

PISKY ISTVÁN TIHANYI KAPITÁNY SZÁMADÁSKÖNYVE
1585—1589.

Irta: DR. ERDÉLYI LÁSZLÓ.

(1 közlemény.)

A tihanyi monostor vára a tatárjárás utáni években épült; az Árpád-kor végén beállott zavaros időkben világi urak s az Anjoukirályok hatalmába jutott, mígnem Zsigmond király uralma kezdetén perrel visszakerült az apátság birtokába. A mohácsi csata után Ferdinánd híve, Csóron András, mindjárt elfoglalta a János-párti apáttól először 1527-ben, majd végleg 1534-ben s innen kezdve Tihany királyi vár maradt Rákóczy fölkeléséig, mialatt a monostor szerzetesi élete teljesen szünetelt; sőt az első században az apátságnak is csupán a czímét adományozták a királyok, javait pedig a vár fönntartására rendelték. Ez a teljes saecularisatio, világiásítás, hetvenöt évig tartott (1609-ig) s az egész időből két kapitány számadásait ismerjük; Takaró Mihályét 1554—1560-ból és Pisky Istvánét 1586—1589-ből. Gazdaságtörténelmi szempontból mindkettő becses, mert elég ritkák azon időből az ily számadások és mert nagyon jellemzők, kivált az utóbbi az akkori várkapitányok és földesurak gazdálkodás-módjára, jövedelmeire és kiadásaira s az akkori pénzekre, ür- és súlymértékekre, árviszonyokra, stb. Jelen értekezésünkben Piskynek sokkal gazdagabb és részletes adatokat nyújtó számadáskönyvét dolgozzuk föl; de teljesség és nagyobb érthetőség okáért előre bocsátjuk mindazt, a mit Tihany vára és kapitányára vonatkozólag az ezidőbeli egyéb forrásokból is tudunk s fölhasználjuk a Takaró számadásaiból merithető tanulságokat is.

„Pisky István jött be Tyhanban az kapitánságban 25 Martii 1585, adták az kulcsot kezében 26 Martii, ment ki Mestery János 27 Martii.“¹⁾ Azon év végén vagy a következőnek legelején Pisky folya-

1) „Regestum incoatum vigesimo septimo Martii 1585“ első lapján. E 84 számolt lapú, két ívnyi papircodex, a melyet egy régi misekönyvnek rubrumos és neuma-hangjegyes két hártya levelébe kötöttek s a melybe öt-hatféle írással magyarul be-

modott a fölséghez, hogy engedélyezzen neki 100 forintot hadnagy, porkoláb (burgraf, várnagy) és puskaműves tartására. Ezt nem ugyan azért, mintha járna neki, hanem csupán kegyelemből, az udvar kiutalványozta a hadipénztárból.¹⁾ Utóbb elrendelték Bécsből a tihanyi vár hadifölszerelésének kiegészítését,²⁾ s 1587 szeptember 4-én Pisky kőművesei, bizonyára bécsi engedélyvel, építéshez fogtak, hogy ismét kijavítsák a vár falait. A kapitány szeptember 25-én adatott a „kőmieseknek“ 60 dénár ára kenyeret, a melyet más alkalommal egy embernek egy napra 2 dénárjával számítottak; továbbá adatott nekik 30 font húst 60 dénárért és 48 pint bort, pintjét 4 dénárral számítva, összesen 1 frt 92 dénárért.³⁾ A Tihany építésére deputált faluknak neve: Mindszent-Kálja, Szent-Benedek-Kálja, Köves-Kál, két Monoszló, Petend, Kapucs (Kapolcs), Herend, Henye, Gulyács, Tapócza (Tapolcza), Szepezd, két Dörgicse és Akali,⁴⁾ vagyis a Tapolcza-szék (járás) azon 15 falva, a melyeket ily célra, a várépítésnél teljesítendő ingyen munka végzésére már Zongor János kapitány kért tíz évvel ezelőtt a királytól.

Tihanyvár *hadiszereire* világot vetnek a következő adatok: 1588 márczius 20-án a veszprémi hadiszertárnok (czoylberth, zeugwarth), pattantyús (tüzér) György kapott itt 78, laptához való apró puskát és 40 font fekete viaszt; viszont ugyanazon év június 17-én pattantyús János

jegyezték Tihanyvár bevételeit és kiadásait, alább röviden *Fisky, Regestuma* czímen fogjuk idézni. Lapszámozása modern kéztől való, papirlapjai közé kisebb lapok is be vannak ragasztva. A két hártya fedőlevél első oldalán kopott gótírással befejeződik Szent Tamás püspök és vértanú miséje (decz. 29.); utána következik a karácsony nyolczadába eső vasárnap miséje, mely az utolsó imádságnál megszakad; a hátulsó hártyalévélén mindjárt a vízkereszt II. vasárnapjának evangéliuma kezdődik s a külső oldal írása a III. vasárnap leczkéjével szakad meg. Négy vonalas neumák jelölik meg mindegyik misében az introitus, graduale, offertorium és communio dallamát.

1) 1586 jan. 22. Közös pénzügyminist. ltár. 1586. köt. 293 l.

2) 1587 aug. 27. U. o. 1587. 570. l.

3) Pisky Regest. 60. l. E regestum szövegét némileg hiányosan közölte Rómer Flóris: Történelmi Tár 124—142, 565—582. l. A napi fogyasztásra érdekes a regestum következő adata (73. l.): a jegyzék írója az 1587 június 11-én meghalt pattantyús Jakab fogyasztásáról utólag összeállítván számadását, följegyzí, hogy „halálának előtte . . . két esztendeig minden nap adtam ebédre vacsorára egy itcze bort, fl. 14 dn. 64; mindennap egy-egy font húst és két pénz ára kenyeret, fl. 29, dn, 28“. A bor ára, a 14 frt 64 dénár, úgy jön ki, hogy 366 napot megszoroz 2 dénárral, a napi egy itcze bor árával s e szorzatot két évre kétszer veszi. A két pénz (dénár) ára kenyér 366 nap kétszerese vagyis két év alatt szintén 14 frt 64 dénárért tesz. Ugyanennyire rug a két évi hús fogyasztás. Jakab pattantyús tehát naponta 2—2 dénár ára kenyeret, húst és bort élt el, s egy font hús 2 dénárba került. Így a tűzérnek egy napi ételmezését 6 dénárba, a kőművesét pedig a bortöbblet miatt 10·4 dénárba számították.

4) U. o. 66. l. E kis jegyzék Rómer közléséből kimaradt.

Győrről hozott két tonna (hordó) puskaport, egy tonna szakállas-(ágyú) port és száz tarack-golyóbist; György pattantyús pedig július 20-án hozott Győrről hat tüzes kalácsot (gyújtó-koszorút), húsz tüzes laptát és négy tüzeslánc-kópját. Junius 16-án az öreg tarack szétrobbant, „elszakadozott“. Egy helyen Pisky számadáskönyvében szó van aczélos puskák kiosztásáról, a melyből a jegyzék írója magának hagyott egyet, más tihanyi vitézeknek s a vajdának kiosztott tizenötöt. Meg tudjuk állapítani, hogy lovasok is kaptak aczélos puskát, pl. Baranyai Péter és Piriti János, kik két-két lóra húztak fizetést. A lovasok rendes fegyvere a szablya, a melyet szintén többször említ a számadáskönyv, míg más kézfegyverekről teljesen hallgat.¹⁾ Valahol Tihany táján építettek hajót Szent-Györgyvár számára s a Pisky-Regestumnak mindjárt az első lapjára följegyezték, hogy az „szentgyörgyvári hajót kezdték csinálni 20 Martii anno 1588“. Ez a vár ma gyalog jó egy órányira van a keszthelyi Balaton-parttól nyugatra. A nagy tó vízszíne akkor még magasabb volt; de nem kellett egészen Szent-Györgyvárig érnie, hogy e vár használat vehesse a balatoni hajónak.²⁾ Veszprémig például semmi esetre sem ért el a Balaton, s köztük a hegyes vidék másfél órajárásnyira terjed; mégis szükségét érezte a veszprémi várórség, hogy hajója legyen a Balatonon. Ernő főherczeg 1589 június 19-én utasította a pozsonyi magyar kamarát, hogy adja meg a szükséges költséget Jurasith Alajosnak, a bécsi hajópark parancsnokának, ki a veszprémi és a tihanyi órség hadi czéljaira a bécsi kikötőből két naszád-hajót szállít Győrig.³⁾

Negyven évvel későbbi vallomások azt mondják, hogy miután a török elfoglalta Fonyódot, a tihanyi kapitányok s utóljára Pisky István Tihanyhoz hódították Nagy- és Kis-Kapolyt, Felső- és Alsó-Endrédet ennek várával együtt, Lullyát és Szamárdot, a Lengyel-család örökségét.⁴⁾ Az 1572. évi összeírás szerint a két Endréd, Szamárd és Lullya már akkor a tihanyi várhoz tartoztak s más birtokosoktól kerültek e vár birtokába; ellenben a két Kapoly csakugyan Pisky kapitánysága idején tűnik föl először a tihanyi vár tartozékai közt. Az, hogy Kapolyon a

1) Pisky Regest. 2, 9, 12, 71, 73. l. A puska ára 2 $\frac{1}{2}$ —3 forint és csak pattantyús Jakab adta el 5 forinton „az királ puskáyáth“. (73. l.) A puska-aczélt 1 frt 50 dénárba, a szablyát „zabla“ rendszeren 2 frtba, egy ízben 1 frt 33 dénárba (74. l.), a szablyatisztítást 20 dénárba számították (56. l.).

2) V. ö. Rómer id. közleményét, 131. l.

3) Okt. 196. sz. „praefecto navalis istius, Aloisio Juraschith“.

4) 1626 jún. 8. Ezen idézés, valamint az Oklevéltárra való további hivatkozások azon oklevélszámokat jelzik a melyek alatt az itt fölhasznált forrásokat „A pannon-halmi Szent-Benedek-Rend története“ X. kötete (A tihanyi apátság története. I.) közölni fogja.

tihanyi apátság már az Árpád korban birtokos volt, rég feledésbe ment. De bár a Kapolyok Pisky Regestumában jelennek meg ismét először a tihanyi birtokok sorában, mégis figyelembe kell venni, hogy a Regestum Pisky kapitánysága kezdetén, 1585-ben már Tihanyhoz tartozóknak vallja a két Kapolyt. Eszerint ezek elfoglalása Pisky két előde alatt is megtörténhetett, sőt valószínű, hogy megtörtént. Amit a késői vallomások főleg Pisky nevéhez fűzve foglalásnak mondanak, az az egykorú források ismerete mellett inkább csak a korábbi *foglalások* megújításának és a törökkel szemben vitézül kivívott nyereségnek bizonyul. Tény ugyanis, hogy Tihany őrsége Pisky István kapitánysága alatt, 1587 július 24-ike után¹⁾ meglepte vagy megverte és megsarczolta az Endréd várába behelyezkedett Wrucz odabasát,²⁾ s egészen Somogy-Tolna határáig nyomulva, megvette Török-Koppányt.

Az *endrédi nyereségben* Tihany őrségéből 38 ember osztozott olyképen, hogy 30 vitéz egyenkint 68 dénárt kapott; ezeken kívül Bornemissza szolgálja két ily osztályrésztül 1 frt 36 dénárt vett föl, András deák 1 frt 25 dénárhoz mint zászlótartó kapott még 68 dénár „zászlórészt“; Zabó István és Fazekas Péter egyenkint 66 dénárt, Gergely lovaslegény 40, Péter ispán 30, Nagy Imre 25 dénárt vettek át. Zabó Miklós gyalog tizedesnek „Kazanfer részéből“ 1 frt 50 dénár jutott.³⁾ Így az endrédi nyereségből összesen 27 forint 46 dénárt osztottak ki. A felsoroltak közt van két deák: András és István; Gergely „lovas legin“-en kívül említve van két lovász: Péter és Jakab; s ezekhez hasonlók: Baranyai (Péter) szolgálja, István, kinek a gazdája szintén rendes részt kapott a nyereségből és Bornemissza (János) két szolgálja: János meg Sipos Márton, a kik közül az utóbbi két osztályrészt kapott, az egyiket bizonyára gazdája részére.⁴⁾

A Regestum következő lapján azoknak neve van felsorolva, „*Koppánnak meghvételiben* Tihanhól az kyk voltanak louasok és gyalogok“. Az első: „kapitán vram zery“; további Gulácsi István 3, Pirithi János,

¹⁾ Az endrédi kalandban olyanok is részt vettek, akik csak 1587 jul. 24-én állottak Tihanyvár szolgálatába, névszerint Márkus Jancsi és Pap Borrobás (Borbás-Barnabás), Pisky Regest. 55, 58. l.

²⁾ ODALBASA lovas tizedes, equitum decurio. Bartal: Glossarium. 451. l. — Eredete szerint általában e szó: „*bási*“ a. m. „feje“ valamely kisebb-nagyobb török csapatnak: *oda-bási* a. m. szoba-feje, az egy szobában lakó janicsárok feje. Magyar Nyelvőr. 1892 végén.

³⁾ L. atább Ibrahim endrédi zászlósága 1589 márcz. 2-án kelt levelében; „Kazaffer odabassa pénzen vette volt (az lovat) az ómaga feje váltságáért, úgy vitte teneked“ (Piskynek).

⁴⁾ Pisky Regestum 61. l.

Pál deák, Bornemissza János 2—2 lóval; „Péter Ispán (részét) kapitán vram vette föl: s föl van még sorolva nyolcz lovas: Farkas Tamás, Horváth Gergely, Horváth István, Horváth Mihály, Kis Miklós, Koczis (Kocsis) András, Pribék János és Zabó Jakab. — „Az gyalogh vraym zama: vayda Mogor Benedek, András deák záslotarto“ (2 rész) továbbá Zabo István tizedes, Vargha Dömötör tizedes, Zabo Miklós tizedes és még 22 közgyalog. — Koppány megvételeben és nyereségéből tehát részt vett 19 lovas és 27 gyalog. Egy kapolyi embernek, Botka Péternek, a koppányi kalandozás alkalmával kárt okoztak, ezért tartoztak neki a koppányi nyereségből 10 forinttal.¹⁾ Ezt a nyereséget az osztozkodók egy része búzában vette ki; azonfelül az egyik szablyát, egy másik lovat is kapott. Az így kivett osztályrészek igen különbözők, mert bizonyára más czímen is kaptak jutalékot s olyan nevek is vannak a nyereség kiosztásánál említve, a kik a Koppány megvételeben részes lovasok és gyalogok jegyzékéből hiányzanak, ú. m. Alföldi Jakab 3 frt ára búzával, Bebesi Gergely 16 frt ára búzával és 3 frt készpénzzel, Csiszár András 4 frt ára búzával és veszprémi Pribék Imre 2 frt ára búzával. Pál deák, ki két lóval vett részt Koppány megvételeben, kapott legelőbbet: 5 frt ára búzát és 16 frtos lovat. Noha István 2 frt értékű búzához kapott még 1 frt 33 dénár ára szablyát. Bornemissza János ki szintén két lóval vett részt a harcban, egyik szolgáljával együtt 6 frt értékű búzát vett át. A többiek 1—2 frt érő búzát kaptak.²⁾

Mind a két kalandban, az endrédiben és koppányiban is részt vettek: András deák gyalog zászlótartó, Bátay Gergely, Borsos Simon, Cserney Pál, Márkus Bencze, Sálfi András, Somogyi Lőrincz, Tót András és Zalai Bolla gyalogok, Zabó István és Zabó Miklós gyalog tizedesek, Piriti János két, Péter ispán és Pribék János egy-egy lóval. Ha ezen négy lovas és tizenegy gyalogot csupán egyszer számítjuk s hozzájuk adjuk az endrédi kaland többi huszonnégy vitézét és a koppányi harc tizenöt lovasát, meg tizenhat gyalogját az utóbbi nyereségben osztozó négy új névvel együtt, akkor összesen 74 vitézt találunk Tihanyban körülbelül egyidejűleg, a kiket névszerint is megismerünk a Pisky-féle számadáskönyvből. Mivel pedig a rendes létszám Tihanyban 50 gyalog és 26 lovas, eszerint a két kalandban két ember híján részt vett az egész helyőrség. De mégis megosztva, hogy a vár őrizetére elegendő ember maradjon odahaza.

Endrédről Koppány felé haladva egy kis kitérővel útba ejthették Karádot s ott is szereztek némi nyereséget. Ez egy helyen melleleg

¹⁾ U. o. 62—63. l.

²⁾ U. o. 74. l.

szintén érintve van a Regestumban ilyképen; „Noha István tartozik, az *karádi nyereséget* kitudván, dn. 27.“¹⁾

Egy sarczot vagy nyereséget a tihanyiak Abdul bégen vettek meg. Hogy hol ütöttek rajta, nem tudjuk meg a Regestumból; az időt szintén 1587-re vagy a következő évre tehetjük. Ugyanaz, ki a két előbbi nyereséget följegyezte, írta a Regestumba ezt is: „*Abdula bégen* nagyon magamnak öt riszem, Bebesi Páltól vettem két ló-riszzt, gombkötőtől vettem egy ló-riszzt, Zádori Gáspártól vettem két ló-riszzt, Istváni szabójától vettem egy ló-riszzt, Zemberi Páltól vettem két ló-riszzt, az öcsém Nagy Imre leginitől vettem egy ló-riszzt, Nagy Imrétől az rabtól vettem egy riszt, Pál deáktól vettem két ló-riszzt.“²⁾

Abdul béget tehát foglyul ejtette 17 tihanyi lovas s Nagy Imre bátyja, ki ezt a számadáskönyvbe bejegyezte, talán Péter ispán porkoláb vagy valamelyik deák, önmagának öt ló-részt számított, a többi tizenkettőt pedig előre megváltotta, hogy a török fogoly váltságdíját mind magának tarthassa meg. Az itt említett nevek Nagy Imre és Pál deák kivételével mind újak, s érdekes, hogy gombkötő és szabó is kap köztük egy-egy ló-részt, tehát ők is részt vettek a lovas kalandban. „Nagy Imre az rab“, vajjon kinek a rabja? Őt bizonyára a török ejtette rabságba, azért az ő legényéről külön van szó, míg a többi lovas gazdának, Bebesinek, Zádorinak, Zemberinek és Pál deáknak legényét nem említi a jegyzék, pedig a második lovukon kétségkívül legényök ült, midőn Abdul béget rabul ejtették.

Még egy nyereség van följegyezve Pisky Regestumában:³⁾ ez a „*Thörök loua dolga*“, a melynek nagy árában szintén többen osztoztak.⁴⁾ 1589 augusztus 19-én Boka János az ló árában kapott 15 vasas búzát; az szöcs (zeüvch) kapott az ló árában 3 vasas búzát 1 forint értékben, készpénzt 1 forintot; Borsos Simon, ki gyalogképen részt vett az endrédi és koppányi nyereségben, kapott az ló árában 4 frt készpénzt, 2 frt értékű dolmányt, 2 dénáros tinó bürt, 36 dénárért húst (18 fontot), Tóth András, szintén gyalog részese a két előbbi kalandnak, kapott a török ló árában 1 frt ára búzát, egy tinó bürt (20 d.), 1 frt 24 dénaron húst (62 fontot); Zeke Pál, ki 1588 decz. 13-án lett tizedessé a gyalogságban, kapott a ló árában egy 3 frt 25 dénár értékű mentét és 8 dénárért húst; Czepeli (Csepeli) Jakabnének adott a jegyzék írója az ló árában 34 dénárért húst és 3 disznót (egy disznó ára 1—2 frt); Baxa

¹⁾ Pisky Regestuma 73 l.

²⁾ U. o. 10. l.

³⁾ U. o. 77. l.

⁴⁾ E lovat „Kazaffer odabasa pénzen vette volt az ő maga feje váltságáért, úgy vitte (Piskynek).“ L. Ibrahim endrédi zászlósgá levelében. 1589 márcz. 2.

(Baksa) Ambrusnéna; kinek férje részt vett az endrédi nyereségben, adott az ló áraban 76 dénáron húst (38 font) és egy 2 frtos szablyát.

De viszont a török is megsarczolta a tihanyi őrseget. 1586 február 16-án Baecin Fülöp porkoláb feje váltságaért adott a jegyzék írója két vég karasia-posztót 30 forint értékben (egy vég ára 15 frt).¹⁾ László András gyalog vitéz feleségét az török vitte el (1588 jan. 24. előtt), miután férje, ki már három éve szolgálta Pisky kapitányt, meghalt. Az árvák érdekében Pisky megbecsültette László András négy ökrét, hogy a 34 frtnyi becsértéket, „valamikor az szükség kívánja és az árváknak alkalmatosságuk lizen az költséghez“, tartozzék nekik a kapitány letenni.²⁾ Bizonyára foglyul estek Balogh János és Marton Lőrincz is, a mikor 1588-ban a kapitányon kívül 37 tihanyi vitéz segítette őket hópénzéből 50 dénártól 4 forintig, maga a kapitány 10 forinttal, összesen 63 forinttal.³⁾ Ugyanazon évi december 21-én, Szent Tamás napján sarczolta meg a jegyzék íróját, kétségkívül a kapitányt, az endrédi Raham toposi-basa (tüzértiszt) 2 fölóban, 2 párducbőrben, 2 boncsokban, 100 frt készpénzben és 100 frt ára marhában. A következő évi február 12-én megint Huszein odabasának sarcza: készpénzben 200 frt, ugyanannyi értékű marha, 2 fő lú gránát nyergivel, 2 párducbőr és szőrboncsok (lófarok, török zászlódísz). Bayrát sarcza szintén azon időtájban: készpénz 100 frt, 100 frt ára marha, egy fő ló gránát nyergivel, egy szőr boncsok s egy párducbőr.⁴⁾

Török lakott az endrédi várban; de azért a két Endréd lakói hűségesen adóztak a tihanyi várnak és dézsmát adtak a török földesúrnak. A tétősiek a tihanyi apátság régi birtokán, az alapításkori Füzegy folyócska vidékén, Somogymegye északkeleti részén, Mehemet spáhit (zpayá, ispayá), a török lovas hűbérest uralták 1587-ben és másrészt megadták 1585—1589 közt a tihanyi adót is. Nagyjában *béke* uralkodott; mert a bécsi király évi adó árán már negyven év óta meg-megújította a török császárral békeszerződését, így aztán a török földesurak türük jobbágyaiknak magyar részre való adózását s megelégesznek ugyanazon jobbágyok dézsmáival. A sarczolások dátumaiból nyilvánvalónak látszik, hogy a békés szomszédságot Pisky vitézei zavarták meg először; de aztán a törökök sem maradtak adósak. Országszerte egyre gyakoribbakká lettek a török hódoltság szélein azok az apróbb összeütközések, a

1) Pisky Regest. 5. l.

2) U. o. 68. l.

3) U. o. 17—18. l.

4) U. o. 45. l.

melyek néhány év múlva Szinán nagyvezírsége alatt nyílt háboruvá fejlődtek.

A kölesönös sarczolások, összeütközések Tihany körül egyelőre azzal értek véget, hogy a tihanyi kapitány az endrédi zászlós agát kihívta *párbajra* s mivel ez hamarosan nem válaszolt, csúfolódó, szitkozódó levelet váltottak egymással. Reánk maradt az endrédi aga levele, a mely világot vet az előzményekre, a már említett sarczolásokra is.

Harmadfél héttel Huzein (Huszejn) odabasa sarcza után, mikor a Balaton jege már felolvadt, Pisky kapitány levelet kapott Koppányból.

Kívül ez volt ráírva:

„Adassék az hazug, tekéletlen, hitetlen, bestye kurva fiának, Pisky Istvánnak, Tihanba, tulajdon kezébe“.

A fölbontott levélből ily ékes szöveg tűnt elő:

„Te hamis hitű, hitetlen, bestye, rossz k... fi eb, ország kóborlója, nem Pisky István, hanem Kurva István és k... fia az te neved volt, ezután is az legyen. Bestye, hitetlen k... fi, talánd ma tudtad,¹⁾ hogy én Konstantinápolyba mentem te tőled való féltében, bestye k... fia, mert utánam ilyen levelet írtál. De bestye, hitetlen k... fi, ha az jégen nem lött, mert énnekem nem írtad és énnekem tudtomra nem volt, hogy jégen kell megvívni; de immár mast értem, mi akaratod. Készen vagyok, bestye k... fi, ezelőtt is kész voltam; de te nem voltál ember hozzá, hanem rossz k... voltál. Azért ha holnap akarod, vagy holnapután akarod, én itt készen vagyok, valamikor te akarod. Én az agaságot másnak eladtam, sem bégtől, sem passátul nem tartom.²⁾ Ha követtközöm is,³⁾ hiszem az Istent, hogy ellent nem tart róla.⁴⁾ Hanem így víonk,⁵⁾ bestye, hitetlen, rossz bestye k... fi: egy korlátba ketten menjünk; sem tehozzád magyar vitézek ne mehessenek, sem énhozzám török vitézek ne jöhessenek. És ott fegyverrel lehetj, foghal lehetj,⁶⁾ mindaddig víonk, hogy egyik az másikat kivégez ez világbul. . . Leveledben írsz, hogy az Chyeyvan (Csejván) és az Abdi harambassa⁷⁾ nem ment volna oda az vár allá, meddig az jég tartott. De rossz eb, mi azt

1) azt hitted,

2) nem tartom az agaságot, tehát ők meg nem tilthatják, hogy a saját felelősségemre meg ne vívjak.

3) elkövetkezem = elbúcsúzom az élettől, meghalok.

4) nem ellenzi, nem lesz ellene.

5) vívjunk.

6) fegyverrel lehető, foggal lehető = akár fegyverrel, akár foggal.

7) V. ö. a Pisky-Regestum 10. l. „ABDULA bégben vagyon magamnak öt ríszem“ stb. Abdula = Abdul, Abdi. — HARAM-BASA a. m. haramia-vezér, a haramiák feje. Magyar Nyelvőr. 1892.

megbizonyítjuk simontornyai vitézekkel és Hazzon agával¹⁾, hogy ők odementek, de te nem mertél kijönni, mert nem voltál ember. Hozzá te hamis, hitetlen eb azt is írod, hogy nem volt arpám, mivel tartanom azt az lovat, azért odaadtam teneked.²⁾ Tudod bestye eb, hogy az az ló nem az enyim volt, hanem az szegény Kazaffer odabassa³⁾ pénzen vette volt az őmaga feje váltságáért, úgy vitte teneked. Immár ha az lovat hátra⁴⁾ nem küldted. Hazug, hitetlen k... fi, az ezen levelembé ha az Chyrák lova vagy, tehát én tölem megvárd; ha kedig⁵⁾ Chyrák lova az én hitlevelembé nincsen, tehát én tölem azt ne kérgy. Ha szintén benne volna is, tekéletlen eb, addig neked nem adnám, meddig veled meg nem vinnám. Ez levél látván te, hitetlen eb és rossz bestye k... fi, énnekem választot adj, mely próbán és hol akarod, hogy megviunk; én is mindjárást elmegyek. Isten velem! Költ Koppánybul, 2. Marcii 1589.

„Az te nem barátod, Ibrahim aga, az hatalmas török császár zászlós agája Endrédbé“.⁶⁾

Két vitéz, ki ennyire óhajtotta a bajvívást, bizonyára megküzdött egymással. S ha az egyiknek ott kellett meghalnia a párbaj helyén, a korláton belül, ez nem Pisky volt, a ki augusztus 20-án jó egészségben adta át Tihanyvár kulcsát Hathalmi Mátyásnak, a kormánytól kiküldött biztosnak.

A tihanyi vár és őrség Pisky kapitánysága alatt.

Pisky számadáskönyve, a Regestum, megbecsülhetlen értékű forrás annak a megértetésére, hogy a valóságban miképen alakult az a helyzet, a melyet az összeírások, urbáriumok rovatokba foglalva pontosan szabályozott, bár mindannyiszor változó állapotban rajzolnak elénk. Az összeírások a kapitányok és népeik bevallása alapján arról szólnak, hogy milyen a köteleességszerű viszony; a Regestum pedig arról tanúskodik, hogy mennyire összekuszálódott az ideális állapot, a határidőkhöz szabott köteleességteljesítés a valóságban, a tényleges viszonyok hatása folytán. A tihanyi vár számadáskönyve, bár csupán öt esztendőről szól

1) V. ö. föntebb: 1589 febr. 12. „Huzein odabasának sarcza“. Regestum 45. l. Huszejn és Haszán nem azonos, de testvérnév, pl. Mohammed leányának két fiát, a két Haszánt, ama két névvel különböztették meg.

2) V. ö. a Regestum 77. l. „Török lova dolga“, melynek árát az endrédi agának levele után, 1589 aug. 19-én stb. osztották ki Tihanyban.

3) V. ö. az endrédi nyereségnél: „az Kazanfer részéből adtam 1 frt 50 dénárt“. Regestum 61. l.

4) vissza.

5) pedig.

6) Eredetije papíron a pannonn. r. ltárban. Jelzése: Tyhan, fasc. 1. nr. 40.

és ezt sem meríti ki teljesen, mégis tanulságos és általános becsü arra nézve, hogy a magyar középkori úrbéri szabályzatokat és a várórségek állapotát miképen értelmezzük. Kétségtelen, hogy Tihanyvár e nemű forrásaival gazdagság, sokoldalúság dolgában ama korig kevés vár története veheti föl a versenyt.

Megkíséreljük tehát e források alapján megrajzolni a valóság lehetőleg megközelítő képét.

Láttuk már föntebb, hogy Tihanyvár megerősítésén megint dolgoztak a kőművesek 1587 szeptemberében. Egyetlen napon van csupán följegyezve a számukra kiadott eleség s ez a hús romlandósága miatt csak egy napi eleségnek tekinthető, legfőlebb a bor lehetett elegendő több napra. Ugyanott megvilágítottuk véletlenül kinálkozó jó analógiával, hogy egy embernek egy napi fogyasztása rendesen két dénár ára kenyér, két dénár értékű egy font hús és két dénárral számított egy itcze bor. Ha tehát azt olvassuk a számadáskönyvben, hogy a kőművesek a munkát elkezdették szeptember 4-ikén, és hogy szeptember 25-én 60 dénár ára kenyeret, ugyanannyi árú 30 font húst és négy dénáros 48 pint (egy pint = két itcze, 48 pint = 96 itcze) bort kaptak,¹⁾ ebből bizton következtethetjük, hogy a vár építésén legalább három héten át naponként körülbelül 30 kőműves dolgozott. De dolgozhatott tovább is.

Láttuk föntebb azt is, hogy minő hadiszerszámai voltak a várnak: hajó a Balatonon, még pedig naszád-hajó, a somogyi parttal való összeköttetés fönntartására; benn a várban öreg taraczk, szakállas ágyúk, aczélos puskák a hozzájuk való porral és golyóbisokkal, a lovasok számára szablyák, az ostromlók elriasztására tüzes kalácsok, tüzes lapták, tüzes láncc-kópják. Volt a várnak olyan készlete e hadiszerekből, hogy egy ízben Veszprém-vár „czojlbert“-jének (zeugwart, hadiszertárnok), pattantyúsának is adhatott egy szállítmány laptához való apró puskákat és fekete viaszt. Hajót építettek Tihanynál is; de a nagyobb naszádhajót Bécs hajóparkjából kapták Győrön át.²⁾ Egyéb hadiszerek beszerzése szintén Győrön át történt, a melynek főkapitánysága alá tartozott a tihanyi kapitány.

Tihany Regestumából érdekes adatokat tudunk meg a várórség

¹⁾ Regestum 60. l.

²⁾ Érdekes lehetett két nagy naszád átszállítása Győrből a Balatonra. Győrből talán a Rábán vontatták föl Vasvár felé, a honnan tengelyen kellett átvinni Túrje tájékára a Zalához, a melyen, mikor megdagadt, leúszhattak a naszádok a Balatonra. Pozitív adatunk azonban nincs rá, hogy e kombináció valóban így ment-e végbe. De lehetségesnek látszik, ha meggondoljuk, hogy a Bécsnél horgonyzó dunai hajóhad nagy hajói Gmundenben készültek, a honnan szintén nem nagy vizen, a Traun folyón kellett leúsztatni a nehéz hajókat. V. ö. Takáts S. Századok 1904. 3. l.

személyváltozásairól, fizetési viszonyairól, tisztjeiről, mesterembereiről, élelmezéséről, ruházatáról, stb.

A vár első tisztje a *kapitány*. A Regestumot rendszeren az ő deákjai írják s a kapitányt egyszerűen „uram“-nak, feleségét pedig „asszonyom“-nak emlegetik.¹⁾ A bejegyzések írása hét-nyolcz-féle még egy-egy lapon is, többféle ugyanazon évben is. A tinta színében hasonlóképp több változat van a halavány és sötét között. És ez a sokféle: halvány-sötét, vékony-vastag, dőlt-álló írás sokszor beszél első személyben, mint intézkedő, rendelkező vagy mint gazda, pénz- és jövedelemkezelő, stb. ily formán: Bacsin Phövlep porkolábnak attam buzát, bort, ismég attam neki szolgálátjához 20 frtot, item adtam feje váltságában két vég karasiát pro fl. 30, ismég adattam neki bort, attam az vajdának 4 sing istamémet pro fl. 4 dn. 80, porkolátságára megfizettem két esztendeig Bacsin Philöpnek (5. l.); az lovászszal szerződtem meg (6), jött hozzám az Gergely lovas legényül (51); Markus Jancsival szerződtem meg... úgy, hogy az mit nyer, felit nekem adgja (58); attam három lóhelyt az király fizetisin, negyedikre magam fizetek nekie (79); — adtam a veszprimi czojlbertnek puskákat, viaszat (9), mustrára osztottam ki ruhát, fegyvert (52), az aczélos puskákban magamnak hadtam egyet (71); — adta be Kozma Deák az prófontban az ő ravását az én rabaimért (12), sarczolt meg az endrédi Raham topcsi-bassa (45), Wrucz odabasa résziből adtam (61); — hajtattam tiz fejős tehenet borjával Azzoföre (11), hajtattam Tosokra az bikával egyetemben 52 tehenet (67); az faddiakkal (én) számot vetvén (13), fogadtam 12 aratót (46), volt tizennégyszáz kaszásom (65), buzát az malomban küldöttem (23).

Mindezt leginkább a kapitány írhatta magáról s nem írhatta a porkoláb vagy várnagy pl. egy lapon valami hétféle írással három évről datálva azt, hogy mi mindent adott Bacsin porkolábnak. Ha a kapitány deákjai írták a föntebbi bejegyzéseket, a legtöbbet csak ő helyette, az ő diktálására írhatták.

Vannak azonban oly bejegyzések is, a melyekben az író határozottan megkülönbözteti magát a kapitánytól s rámutat a kapitánynak a várbeliekhez és jobbágyaihoz való némely viszonyára, pl. e nyilatkozatokban: az öreg taraczk hogy elszakadozott, ilyen személyek voltak akkor: kapitán uram, porkoláb, stb. (2. l.); az mit az Lőrincz Bécsben adott ... uramnak, az után, hogy megjött Bécsből, adott..., kész

¹⁾ A nagykapolyiakról írja az egyik deák 1585-ben, hogy „asszonyomnak hoztanak“ az adón kívül 2 frt 50 dénárt; és a turiakról 1586-ban, hogy „asszonyomnak hoztanak“ 2 forintot (35, 39. l.). Az „asszonyom“ különben „feleségem“ helyett is állhat.

pénzt is adott. hogy Erdélből megjött (3); az ki mivel Balogh Jánost és Marton Lőrinczet hópénzéből segítette: capitán uram 10 frt. (18); — foglalt bor Kuthy Mihályé (Füreden) 9 cseber, tartozik uram fizetni vissza fl. 3 dn. 58; (endrédi) Nagy Mihály, ennek 25 pénzét uram megengedte (28); tartoznak uramnak fizetni (az alsó endrédiék, 47); — Koppánnak megviteliben az kik voltanak: kapitán uram zery, ... Péter Ispán, kapitán uram vette föl (a részit 62.).

Magára a bejegyzőre, ki nem azonos Pisky kapitánynyal, jellemzők e helyek: Abdula bégben vagyon magamnak öt riszem, (másoktól) vettem (még tizenkét) ló-risz, (köztük) az én ösém Nagy Imre legínitől vettem egy riszt (10);¹⁾ Sidmond János lovasul szerződött uramhoz... (és ugyanott ugyanazon írással) szerződtem meg Nagy Gergelyvel (55); uram itthon nem létében adtam esmét dn. 25 (78). A bejegyző olykor „uram“-nak mond a kapitányon kívül egy nemest és gyalogokat is: Molnár György ivott, hogy Györre ment Vincze uram törvinyire, pint 6¹/₂ bort (57); az gyalog uraim száma... (62).

A személyi vonatkozású bejegyzéseknek szinte teljes gyűjteménye áll a föntebbiekben előttünk. Megvan bennök a főbb intézkedések minden ága: a vitézek szerződtetése, a törökök sarcza, a rabok tartása és váltsága, a csapatszemlére vagyis mustrára való előkészület, felfegyverzés, ruházás, élelmezés, a vetés, kaszálás, aratás, öröltetés, állattenyésztés, adóleengedés, borlefoglalás, stb. A veszprémi várnak kölcsönadott hadiszerek dolgában bizonyosan a kapitány rendelkezett; a vitézek, a porkoláb, a pattantyús, általában a várbeli alkalmazottak szerződtetését a király illetőleg a kamara költségére, egyrészből pedig a magá vagyis a várjövendelmek terhére szintén a kapitány intézte. De már a bejegyzések legnagyobbbrészt *deákoktól* származnak, kik urok szavait írják le, olykor azonban a maguk nevében is szólnak, intézkednek, vitézeket szerződtetnek, pénzt adnak ki, különösen urok távollétében. Talán deák volt az a LŐRINCZ is, ki az urnak kisebb-nagyobb összegeket adott Bécsben, összesen 10 frt 62 dénárt,²⁾ „az mit adott, teszen mindenestől váltságában (!) 60 forintot;“ azután, hogy megjött Bécsből, majd Erdélyből, adott még az urnak 24 forintot, összesen 84 frt 62 dénárt. Deáknak véljük e pénztárnokot azért, mert a deákokat

¹⁾ A bejegyző itt csak az esetben lenne azonosítható magával a kapitánynyal ha Nagy Imre Piskynek mostoha öcscse vagy nőtestvérének, illetőleg nagynénjének a fia, az »öcse« szó tehát »kisöcse« vagy »unokaöcse« helyett állana. E mellett érvű szolgálhat az a körülmény, hogy Abdul bég váltságdíjából öt rész, a melyhez megvesz még tizenkét ló-részt, iródeáknak több a soknál, elég az még a kapitánynak is.

²⁾ „Az mit az Lőrincz Bécsben adott, azok ezek: Adott... egi aranjat fl. 1, dn. 60“ (utóbb a 60-at áthúzták s kiigazították 76-ra). Regestum 3. l.

szokták e bejegyzések egyszerűen keresztnévökön nevezni. És csakugyan megtaláljuk Lőrincz deákot azon tihanyi vitézek közt, a kiknek 1585 október 1-én mustrára pokróczot, csizmát, stb. osztott ki a kapitány vagy iródeákja. A Regestumból ismerjük ANDRÁS deákot, ki 1585 és 1588 közt gyalog zászlótartója a tihanyi várőrségnek s két részt kapott az endrédi és koppányi nyereségből: egyet mint rendes vitéz, egyet mint zászlótartó. Mikor a tihanyi őrség két tagját megsegítette (kiváltotta?), András deák 3 forintot adott hópénzéből s nálánál csak ketten adtak többet. Ismerjük PÁL deákot szintén azon években, s tudjuk róla, hogy két lóra kapott fizetést és részt a koppányi nyereségből, meg Abdula bég váltságdíjából. ISTVÁN deák az 1587. évi endrédi nyereségnél tűnik elő s a következő év végén porkolábjá a várnak. Az 1588-ik évben találkozunk egyszer KOZMA deákkal, ki a vár rabjairól vezeti a rovást, a számadást.¹⁾

Ámbár a fő intézés az úré, a kapitányé, s a számadáskönyvet deákjai az ő nevében írják: a vár anyagi gondjai közvetlenül a várnagyot, a *porkolábot* terhelik. Tudjuk, hogy 1586 jan. 22-én a bécsi udvar Pisky István kapitánynak nem jog szerint, hanem kegyelemből évi 100 forintot utalványozott hadnagy, porkoláb és puskaműves tartására.²⁾ Pisky Regestuma hadnagyot és puskaművest nem említ, hanem emleget pattanyust (tüzér) és kovácsot. De az utóbbi annyira nem puskaműves, hogy szolgálatjában fizetése egy részeként puskát és puskaacélt kap.³⁾ Hadnagynak, kapitány-helyettesnek (lieutenant) legfőlebb a koppányi nyereség részesei közt találjuk nyomát, ha t. i. ezt a kifejezést: „kapitány uram zery“ úgy értelmezzük, hogy itt nem Pisky kapitány „szeri“-ről (részi, részei) van szó, hanem Zery kapitányról, Pisky alkaptányáról. A porkolábság 1586 február 16-án már kétségtől van töltve: BACSIN FÜLEP a porkoláb két évig, aztán vajdává lépett elő. Családja — úgy látszik — már korábban is Tihanyvár szolgálatában állott: harmincz évvel azelőtt, Takaró Mihály kapitánysága alatt Bachin Pál négy lóra kapott fizetést. Bacsin Fülöp porkoláb utóda lett PÉTER *ispán*, ki 1588 június 16-án tűnik elő egyszer ily minőségben, a mikor az öreg taraczk „elszakadozott“. Az előtte való év nyarán mint lovas vett részt az endrédi és koppányi nyereségben. Talán egy

¹⁾ A deákokra vonatkozó bejegyzések: Regestum 3, 10, 18, 19, 45, 52, 53, 61, 62, 68, 72, 74. l.

²⁾ Közös pénzügyminist. ltár. 1586. köt. 293. l. Istwan Piskhi haubtman zu Tyhan werden auf Vnderhaltung des Leutenandts, Burggrafen vnd Püxenmaisters daselbst, allein auf Gnaden vnd auf Wolgefallen, doch khainer Gerechtigkait 100 fl. alls ain járliche zuezuess bewilligt. 1586. 22. Jan. An Kriegs-Zalmeister.

³⁾ Regestum 58. l.

évig sem viselte a porkolábságot; az öreg taraczk szétszakadása után Péter ispán porkoláb neve többé nem fordul elő a számadáskönyvben, s helyette december 21-én már ISTVÁN *deák* a porkoláb akkor, a midőn Pisky kénytelen sarcot fizetni az endrédi toposi basának. István deák utóda a porkolábságban 1589 július 9-től a következő év februárjáig SZILASI BALÁZS.¹⁾ Az ő szerződésének és kifizetésének a bejegyzése több tekintetben érdekes, azért egészen ide iktatjuk:

„Porkolabbal, Zilasi Balassall Anno 89. 9. Julii zerződtem megh Eztendeigh pro fl. 32, fele pinz, fele pozto. Item eg' lora walo hell az kirall fizetisin.

„89. 23. Octobris atiam zolgalattiaban buzat. fl. 1.

Más írással:

„Vram ithon nem leteben Attam esmet dn. 25.

Ennek előtte Attak volt esmet. fl. 1.

Azutan esmet Attak neki buzatt. fl. 2.

Az első írással, sőtét, halványabb, aztán még halványabb tintával:

Item eg' diznoth attam fl. 1.

Pyskki vram keziböll az kulczott wette ki Hathalmi Mattias Zent Istvan napyan wagon ötödfell (*utóbb téglabarna tintával kigazítva: hatodfell*) holnap zolgalattia 1 pro fl. 2 dn. 66²/₃, totum fl. 11 dn. 97.

(1590) 4 febr. attam eg' köböll buzatth dn. 50.

Téglabarna tintával:

Item attam eg' diznoth pro. fl. 2.

Item 7 pint hort niolcz pinzes borban dn. 56.

Item 14 pint bort hat pinzes borban dn. 84.

Item iget bor arra (ára) dn. 22.

Summa fl. 9. dn. 37.

Tartozom meegh fl. 5. dn. 13.

90. 14. februarii attam egy lora oth öt hora walo zederies sayat 7 singet, 1 pro fl. 2. dn. 40, fl. 16. dn. 80.

Ebböll hayoll porkolabsagara, kivell neki tartozom dn. 80.

Tartozom meegh fl. 4. dn. 33.“

Szilasi Balázs porkolábbal a szerződést bizonyára nem kötötte meg sem az előbbi porkoláb, sem valamelyik deák, hanem Piski kapitány; de ennek a bejegyzését a kapitány diktálására olyan deák írta le, a ki még Pisky távozása után is írődeák maradt. Közben, mikor az úr nem volt otthon, egy más intézkedő ad és ír be készpénzt Szilasi porkoláb számlájára.

Szent István napja, a melyen Hathalmi Mátyás Pisky kapitányt fölmenti hivatalától, augusztus 20-ika. Pisky ekkor leszámolt s a vitézeket ilyenkor ki szokták fizetni. Szilasi porkoláb további fizetését tehát 1589 augusztus 20-tól kezdik számítani: számítanak pedig innen 1590 január elejéig ötödfél, február 4-éig pedig hatodfél hónapot.

¹⁾ A porkolábokra vonatkozó helyek: Regestum 2, 5, 45 és 78. l.

Szilasi porkoláb fizetése egy esztendőre 32 frt volt a porkolábság czímén és a királyi kamarától vagy a hadipénztárból egy lóra számítottak még neki öt hónapra 16 forintot. Az utóbbi tulajdonképen fél-esztendei fizetésnek felelt meg, mert a kincstár a katonáknak egy esztendőre csak tíz havi zsoldot szánt, felét készpénzben, felét posztóban. A porkoláb fizetése e szerint egy évre ugyanakkora, mint egy lovasé; és Szilasi mint porkoláb és lovas kétszeres fizetést, összesen 64 forintot, kapott volna egy évre. A 32 forintból tíz hónapra szétosztva 3 forint 20 dénár hópénz kerül ki.¹⁾

Ha a porkoláb fizetése egy évre 32 forint, akkor polgári számítás szerint az egy havi fizetés az egésznek tizenketted része, vagyis 2 frt 66²/₃ dénár. A Szilasira vonatkozó bejegyzés az egy havi zsoldot csakugyan ennyinek számítja, s ezt először ötödfélszer vette, elhanyagolva a ²/₃ dénárt (1·66. 45 = 11 frt 97 dn.); de utóbb kiigazította az ötödfélet hatodfél hónapra, s ennek megfelelőleg (2·66·5·5 = 14 frt 63 dénár; másfél napi zsold, 13 dénár, levonásával kerek-számban 14 frt 50 dénár) állapítja meg, hogy a törlesztett summán fölül mennyi még a tartozás (14·50—9·37 = 5 frt 13 dénár). E tartozásból utóbb szederjes színű sája-kelmével törlesztett 80 dénárt s így marad tartozásul Szilasi porkolábságára 4 frt 33 dénár.

A porkoláb fizetése fejében alig kap készpénzt, mindössze 1 frt 25 dénárt; a többi helyett kap 3 frt 50 dénár ára búzát, 3 frt ára disznót, 1 frt 62 dénárért hat és nyolcz dénáros huszonegy pint bort meg huszonnégy dénár ára égett bort, végül 80 dénárért sáját. Az egy lóra járó fizetést Szilasi mind sája-posztóban kapta meg.

Rangban a kapitány és a porkoláb közt foglalt helyet a *vajda*, a félszáz főnyi gyalogság főtisztje. Fizetése a kapitányi fizetésnek felével sem ért föl.²⁾ Pisky kapitánysága alatt Tihanyban két vajdát ismerünk: MOGOR BENEDEKET, ki részt vett 1587 nyarán a koppányi kalandban, és BACSIN FÜLÖPÖT, ki 1587 végéig porkoláb volt, s aztán ismételve találkozunk vele, mint vajdával (1588 jul. 18., decz. 21, 1589 jan. 24).³⁾

A vajda altisztjei a *tizedesek*. Ötven gyalog élén öt tizedesnek

¹⁾ Egy lovas hópénze a XVI. század közepén 3½ frt, közgyalogé 2 frt. (Had-tört. Közl. 1892. 546. l.); a XVII. század közepe után a huszár hópénze 4 frt, a hajdúé 2 frt 30 krajczár (Századok 1904. 16. l.). De itt nem magyar, hanem rénes forintban van kifejezve a fizetés.

²⁾ A XVII. század közepe után jelentékenyen fölemelt fizetési fokozat szerint a huszárkapitány havi zsoldja 52 frt, a gyalogvajdáé legényével együtt 20 frt. Századok 1904. 16. l.

³⁾ Regestum 5, 54, 53, 62. l.

kellett állnia; de a Regestumból a koppányi nyereség alkalmával csupán három tizedest látunk megnevezve: Varga Dömötört, Szabó Istvánt és Szabó Miklóst, kik akkor 22 közlegényt vezettek a harcza vajdájuk és zászlóartójuk vezérlete alatt. Szabó (Zabo) István 1588 december 16-án hagyta el a tizedességet valami négy évi szolgálat után, s helyét Zeke Pál foglalta el.¹⁾ Két *gyalog közlegénynek* a fizetését is tudjuk: Molnár György 1585-ben egy évre 10 frtban szerződik meg, Lovasi István pedig karácsonykor a 10 frton felül még 4 kila buzát köt ki szerződésében.²⁾ A XVI. század közepén a királyi helytartó-tanács és a magyar kamara egy gyalogra 2 frt, a XVII. század közepén túl 2 frt 30 krajczár hópénzt; egy évben tehát tíz hónapra 20—23 forintot számítottak, de csak felényire készpénzben, míg másik felét, posztóban szokták kiadni, ha ugyan kiadták.³⁾

A *lovasok* fizetése egy évre rendszeren 20 forint, olykor némi ráadással; míg a kincstár $3\frac{1}{2}$ —4 frtot számított egy lovasra hópénzül, vagyis a tíz hónapos katonai évben 35—40 frtot, de készpénzül ennek csak legfőlebb a felét fizette ki. Pisky Regestuma szerint Chyoba Gergely egy lóra 1585 augusztus 20-án egy esztendőre 10 frtban és egy eszímában szerződött meg; Nagy Gergely két lóra 60 frtot alkudott ki, felét pénzben, a felét posztóban (u. a. év márczius 12.); Zlittkay István pünkösdkor (1586 ?) két lóra 20—20 forintban szerződött, Zokoly Péter pedig úgy, hogy 20 frtot készpénzben, huszat posztóban kapjon (1589 jul. 9.); ugyanakkor Bornemissza Fábiánnak a kapitány három lóhelyt adott a király fizetésén, s egy lóhelyt a vár jövedelméből — mint írta: „egy lóhelyt magam fizetek neki, item 6 csöbör (harmincz pintes akó) bort, 20 vasas (kőből vagy kila) buzát, 20 vasas abrakot és egy szalonnát“.⁴⁾

A ki több lóra kapott fizetést, *lovas legényeket vagy lovászokat* fogadott úgy, hogy a maga lován kívül minden más lovára egy-egy legény jusson. Ismerjük Baranyai Péter *szolgáját*, Istókot, továbbá Bornemissza János két *szolgáját*: Sipos Miklóst és Jánost, kik gazdájuk lován részt vettek az endrédi és koppányi kalandban. Ugyanazon évben volt Bornemisszának Mátyás nevű *szolgája* is.⁵⁾ A Regestum természetesen csak azon legények szegődését említi, a kik a kapitány lovain szolgáltak: „Sidmond János lovasul szerződött uramhoz 3. die Januarii

¹⁾ U. o. 62, 63, 44. l. A tizedesek havi zsoldja a XVII. század közepén túl 3 frt 45 krajczár. Századok 1904. 115. l. Pisky Regestuma ez iránt nem tájékoztat.

²⁾ U. o. 56, 57. l.

³⁾ Hadtört. Közlemények 1892. 546. l. Századok 1904. 16. l.

⁴⁾ Regestum 51, 55, 78, 79. l.

⁵⁾ U. o. 61, 74, 72. l.

1586. esztendeig 12 frt készpénz, egy esizma“; „1586 Nagy Bódogasszony napján jött hozzám az Gergely lovas legényül“, s ugyanakkor „jött hozzám Sipos Miklós lovas legényül“; „Pap Borrobással szerződtem meg 1587. die 24 Julii (!) azaz Szent Iván napján,¹⁾ esztendeig tizenkét frtban kisz pinzben és ruházatban úgy, hogy az mit nyernek, felit nekem adgják“; „Markus Jancsival szerződtem meg Anno 1587. die 24. Julii esztendeig kisz pinzben tizenkét frtban és ruházatban úgy, hogy az mit nyer, felit nekem adgja“. Végre „89. 19. Januarii Sury Pállal, az lovászszal szerződtem meg; adok neki kisz pinzt fl. 4, egy karasia bélelt mentét, egy karasia dolmányt, egy karasia nadrágot, két inget, két gattyát“.²⁾

Két tízért ismerjük ez időből Tihanyvárának: Jakobot és Simont, kiknek mesterségét „Pattantus“ előnevök jelzi, s kiknek fizetése egyenkint körülbelül két lovaséval ér föl. Fizetésök és fogyasztásuk szintén érdekes.³⁾

„1585 die 13 April. Pattantus Jakapall (!) szerződtem meg esztendeig kiz pinzben pro fl. 16, ismég 16 frt ára posztóban, egy szalonnában, tíz kila buzában.

Ivott koreshabort (56 pintet) . . . ravásra (29 pintet) . . . Item adtam 10 köböl buzát . . . item adtam borral hússal egyetemben frt 2 d. 40. . . 7¹/₂ sing karasiát (4 f. 50) . . . 1¹/₂ sing istamémet (2 f. 25) . . . 4 szattján bürt (1 f. 80) . . . 2 papucset kapezástól (2 f.) . . . eszmát (1 f.) . . . 4 köböl buzát (4 f.), Item Udvariban vettem vásznat neki (1 f. 50). Item hogy Győrre mentem, adtam kiszpinzt (4 f. 50. Az egész összeg kb. 27 f. 35 d. és 10 kila vagy köböl buza).

Holt meg Pattantus Jakab Szent Borrobás napján (jun. 11.) Anno domini 1587.

Item az kiral puskáját adta el	frt 5
Halálának előtt (!) adtam két köböl buzát	„ 1 dn. 50.
Egy sája nadrágot, szüket, adtam	„ 3 „ 20.
Két. esztendeig minden nap adtam ebédre-vacsorára egy icze bort (2. 366 nap. 2 dénár =)	„ 14 „ 64.
Minden nap egy-egy font húst és két pinz árra kenyeret (2. 366 nap. 2. 2: dénár =)	„ 29 „ 28.
(Két évre és két hónapra e kiadások összege körülbelül	frt 90 dn. 97.

„Anno 1588. Szeorztem Pa(tta)ntus Simonnal frt 40 Semptembris primo die . . . (A kiadások összegezése 1590 február 4-ig:) Summa frt 24 dn. 78. Szolgált Pattantus Simon egy egisz esztendőt és ngy holnapot. (1588 szept. 1-től 1589 végéig.) Volt szegődése esztendeig per frt 40, és 4 (szolgált még) holnapot, kire tartozom nekie frt 24 dn. 78. Erre fizettem frt 28 dn. 56.“ A felső summából kitünik, hogy az utolsó két állítás föl van cserélve; mert kifizettek neki 24 frt 78 dénárt

1) Itt egy kis hiba van: Sz. Iván napja junius 24-re esik.

2) Regestum 6, 51, 55, 58. l.

3) U. o. 73, 80. l.

és tartoztak még 28 frt 56 dénárral. E két tétel összege 53 frt 34 dénár. Pontos számítás szerint járt volna Pattantyus Simonnak 56 frt (40 frt egy évre és 16 frt négy hónapra). Egy századdal utóbb a hadi kincstár egy tüzernek körülbelül 10 frt hópénzt, vagyis egy évben tíz hónapra 100 frt zsoldot számított, a mi a többi szerződtetésekhez hasonlóan szintén azt bizonyítja, hogy a tihanyi kapitánynak sikerült a maga részére nem csekély megtakarításokat eszközölni.

A pattantyúshoz képest csak negyedrésznyi fizetést kapott a tihanyi vár *kovácsa*, csupán annyit, mint bármely közgyalog: 1586 december 13-án szerződött PÉTER kovács és 1589 február 9-én MIHÁLY kovács, esztendeig 10—10 frt készpénzben.¹⁾ Az előbbiről tudjuk, hogy fizetéből mindjárt kapott egy puskát (2 f. 50 d.) és puska-aczélt (1 f. 50 d.), s részt vett az endrédi nyereségben, vagyis ha mesterségét űzte, e mellett közgyalog módjára nemcsak fizetést kapott, hanem harczolt is. Azok közt, kik a valószínűleg török rabságba jutott Balogh Jánost és Marton Lőrinczet hópénzükből megsegítették, találjuk TAMÁS kovácsot, a ki 4 frtot adott a jótékony célra, s nálánál csak a kapitány adott többet.²⁾

A vár vitézei sorában említve vannak még Trombitás Gergely és Jakab szakács (1585), egy gombkötő, Istvánfi szabója és a szöcs (zewch)³⁾. Gergelynek az előneve mutatja, hogy ő volt a tihanyi őrség *trombitása*. Szablyát is kapott fizetéséből, a mi rendszerint arra vall, hogy az illető lovon szolgált.⁴⁾ A *gombkötő* és *szabó* szintén lovas volt, mert egy-egy lórészt kapnak Abdula bég váltságdíjából. A *szöcs* vagy szücs meg a sarczul nyert török ló árából kap 3 vasas (kőből) búzát és 1 frt készpénzt.

A tihanyi vár egész őrségét az 1587-ik év nyarán végrehajtott endrédi, karádi és koppányi nyereséges kaland alkalmával legalább 74 főre, sőt a Regestum egyéb adataiból következtetve 80 főre tehetjük, a mely számhoz 1588-ban ismét 28 új ember járul. Épen a lovasok száma látszik nagyobbnak a rendesnél, ép úgy, mint a hogy Takaró idejében tudjuk ezt Bornemissza királyi biztos jelentéséből. A kapitány csak 26 lovasra és 50 gyalogosra kapott ugyan fizetést a kincstártól; de a Regestum említett több tételéből látjuk, hogy a kapitány olcsóbban szerződött a szolgálatba lépő vitézekkel, mint a mennyit a kincstár egy-egy vitézre számított, tehát módjában állott több vitézt szegődtetni; és

1) Regestum 58., 83. l.

2) U. o. 18. l.

3) U. o. 56., 57., 10., 77. l. Istvánfit magát közelebbről nem ismerjük.

4) Egyebűnzen tudjuk, hogy a lovasságnak trombitása, a gyalogságnak dobosa volt; amaz 7 frt, ez 3 frt 45 krajczár hópénzt kapott a hadipénztárból. Századok 1904., 114. 115. lap.

valóban többet is szerződtetett, mert különbséget tesz „a király fizetésén” és a maga fizetésén fogadott vitézek közt. A szerződések egy része nyereségekre, sarczra, zsákmányra számít, s ezeket a kapitány megfelezi a maga legényeivel. Viszont azonban készen kellett lennie arra is, hogy a Tihany alatt meg-megjelenő törököket méltóképen, elegendő erővel fogadhassa. A rendes létszámon felül is tartott tehát Pisky vitézeket, főleg lovasokat.

A tiszti és altiszti *személyváltozásokat* már föntebb láttuk. A Regestumból összeállítható vitézi névjegyzék 1587-ben és 1588-ban — mondhatnók — teljes, kivált, ha kiegészítjük a névtelen lovas legényekkel, kiknek a számát az egy-egy lovas gazdánál említett több ló számából következtethetjük, és hozzáadjuk még azokat, a kik közvetlenül előbb és utóbb szintén ott vannak Tihany vitézei közt. A többi három évből hiányos a regestumi névjegyzék, de mégis elegendő arra, hogy az öt év alatt összesen 126 vitéz nevét ismerjük meg, s még 15 megnevezetlen lovas legényre következtessünk. A személyváltozások mellett bizonyos állandóságot is látunk: a kapitányon kívül mind az öt évben állandóan megmarad Boka János, négy éven át 9, három éven át 9, két éven át 28 név.

A tihanyi őrség *fizetését* kevés készpénzben, többnyire pedig ipari és nyers terményekben: fegyverben, ruhaneműekben, kenyérben, gabonában, borban s állatokban, húsban kapta meg.

Láttuk már föntebb, hogy a lovasok rendszeren 2 frtos szablyákat, a gyalogosok 3 frtos puskákat kaptak. További fölszerelésük volt még a 3 frtba számított pokrócz és a 14 dénáros tarisznya.¹⁾ Csupán egy esetben olvassuk, hogy a faddiak két „fiket” hoztak adóba a kapitánynak 4 frt értékben.²⁾

Ruhakelméül szolgált a posztó vagy karasia (réfe vagy singje 60 dénár), az istamét (singje 1 f. 20 d.), a longis vagy landis (réfe vagy singje 1 f. 60 d.), végre a legdrágább a sája vagy veres és szederjes sája (singje 2 f. 40 d.).³⁾ Egy bállést 1 frt 10 dnba, egy ruhára való gombkészletet 27 dn-ba számítottak. Egy mentének s egy nadrágnak

¹⁾ Regestum 52, 53, 55. I. Mikor a kapolyiak adóban 3 tarisznyát küldtek Tihanyba, a kapitány ezt 36 dénárba, a tarisznyák darabját tehát 12 dénárba számította, de katonáinak már 2 dénárral drágábban adta át. (38. l.)

²⁾ U. o. 14. l.

³⁾ U. o. 5, 56, 57, 73, 75, 76. I. Egy helyen fehér karasia is van említve s előfordul a karasia singje 65, 72 dénáron is (56, 57, 83. l.). A landis s ngjét két esetben 1 f. 30 d-on számítják (5, 58. l.). Egy vég karasiát a kapitány Bacsin porkolábnak 15 frtba számít, mikor feje váltságáért két véget ad át (5. l.). Ebből az következik, hogy egy végben 25 róf karasia volt.

abaposztót adott a kapitány vagy deákja és feherruhának 1 frt 50 dénaron vásznat vett Udvariban.¹⁾ Kész ruhát is kaptak a vitézek: egy nadrágot 2 frtéért; longis nadrágot, a melynek ára nincs megjelölve; egy sája nadrágot, szüket 3 frt 20 dénaron; egy dolmányt 2 frtéért, egy mentét 3 frt 25 dénaron és Balogh Imre mentéjét 4 frt 70 dénaron. Az egyik legény úgy szegődött, hogy két pár inget és gatyát is kapjon a karasia bélelt mentén, dolmányon és nadrágon kívül.²⁾

A törököknek fizetett sarcokban egy vagy két párduczبört, a jobbágyok adózásában két rókabört és évente valami kilencz nyestبört látunk följegyezve. E prémeket kétséggkívül ruhákra, különösen mentékre alkalmazták; de a vitézeknek adott czikkek közt prémeket nem találunk.

A vitézek lábbelije: csizma, papucs és kapcza. Ilyeneket adóban is hoztak egyes falvakból, pl. Kis-Kapolyból, Csegéről és Bálványosról, s a kapitány egy pár csizmát 90,³⁾ egy pár papucsot 60, egy pár kapczát 16 dénárban szokott elfogadni; de a vitézeknek drágábban adta fizetésök helyett: a csizmát és papucsot rendszerint egyformán 1—1 frtba, a kapczát 21 dénárba számította. Legtöbbit nyert a papucson (67⁰/₀-ot, a kapczán 31, a csizmán 11⁰/₀-ot).⁴⁾ Lábbelihez való bőr is szerepel a bevételek és kiadások közt: a tétősiek nyolcz fekete szattyán بört adtak a kapitánynak 3 frt adó fejében, a miből egy bőrre 37¹/₂ dénár jut; viszont a kapitány a vitézeknek egy szattyán بört 45 dénárnyi fizetéképen adott át. Egy tinóbőr fizetésül számítva 20 dénár; máskor pedig négy bőr 1 frt 50 d., vagyis egy bőr annyiba kerül a vitéznek, mint egy szattyán bőr a kapitánynak.⁵⁾

Az egy napra való kenyér ára egy embernek 2 dénár. Egy köböl vagy vasas vagy kila buzát a kapitány 50, 67, 75, 100 és 133 dénárban számít föl vitézeinek. Ugyanannyi zab vagy „abrak“ csak 25 dénár értékű.⁶⁾ A hús fontja rendszeren 2 dénár s ennyi elég naponkint egy embernek,

1) U. o. 51, 73, 76. l.

2) U. o. 6, 55, 57, 73, 77. l.

3) A kapolyiak egyizben zsinórt és csizmát szállítottak adóba 1 frt 80 dénár értékben. A csizma bevételi ára 90 dénár lévén, a zsinór árúul marad szintén 90 dénár. Más alkalommal a kapitány a kapolyiaktól két papucsot kapczástul 140, utóbb két papucsot 160 frton fogadott el. Regestum 32, 34, 37, 38. l.)

4) A számítás nem mindig következetes: mert előfordulnak kivételek is: egy csizma 1 frt 18 d. (1 frt helyett, egy csizma papucscsal 2 frt 25 d. (2 frt h.), a hol a rendesen is drágább a számítás; ellenben olcsóbb ezekben: egy csizma pokróczczal 3 frt (4 frt h.), egy csizma papucscsal 1 frt 50 d. (2 frt h.), egy papucs kapczástul 1 frt (1 frt 21 d. h.), egy kapcza egy tarisznyával 28 d. (35 d. h.). Regestum 52—57, 73. l.

5) U. o. 49, 57, 73, 77. l.

6) U. o. 5, 56, 60, 73, 74, 78—80 l.

a mint ezt Pattantyus Jakab fogyasztásából láttuk. A bor pintje (= 2 iteze) minőség szerint 4, 6, 8, 10. pinzbe vagyis dénárba kerül; mert van „első bor, utolsó és korcsmabor“. A tizpínes legjobb bort egy helyen „abrák-bor“-nak nevezi a Regestum írója: „Anno 88. 29. Decemb. attam az abrák-borból 13¹/₂ pint bort frt 1 dn. 35“ Pattantyus Simon-nak. Az ígett bor (pintje?) 22 dénár.¹⁾

Pisky távozása után jegyezte valaki a Regestumba, hogy: „Surani Lazlonak . . . borsra attam dn. 20, chipelősre attam dn. 20“ (79. l.). Ez a csipelős is étel-fűszer volt, semmiesetre sem czipelő-lábbeli, mert ennek papucs a neve és 60 dénár a rendes ára.

Pattantyus Jakab egy szalonnát is kikötött szerződésében. Ennek értékeléséhez figyelembe vehetjük azt az adatot, hogy a faddiak tartoztak 12 szalonnával s ennek darabját a tihanyi kapitány 2 frt 24 dénárnyi adó helyett fogadta el.²⁾

Az élő állatok közül disznót vagy ártányt és lovat kaptak a vitézek fizetés gyanánt: egy disznót a kapitány 2, egy ártányt 2¹/₂, egy lovat 16 frtba számított.³⁾

A tihanyi vár jövedelmei Pisky kapitánysága alatt.

A tihanyi vár kiadásai csak a rendes létszámú őrség, a 26 lovas és 50 gyalog eltartása, fizetése czimén is tetemes lett volna: a lovasok fizetése kincstári számítás szerint évi 35 forintjával 910 frt, a gyalogoké évi 20 frtjával összesen 1000 forint, a kapitány, porkoláb és pattantyus zsoldjával együtt mindössze körülbelül 2500 forint.⁴⁾ A mit ebből a kapitány olcsóbb szerződésekkel megtakarított, midőn egy lovasnak átlag évi 20 magyar forintot s egy gyalognak évi 10—12 forintot ígért, azt részint a vitézi létszám emelésére fordította, részint a saját nyereségének tekinthette. A törököknek fizetett sarczokat többé-kevésbé kiegyenlítették a törököktől nyert sarczok és zsákmányok, s ha a veszteség nagyobb lett volna a nyereségnél, ezt a kapitány kénytelen volt a saját vagy a vár megtakarított jövedelméből fedezni; mert a kincstár a kalandozásokért felelősséget nem vállalt, sőt tiltotta a portyázásokat, a török ingerlését, hiszen hivatalosan béke uralkodott. Láttuk Pisky Regestumá-

1) U. o. 5, 6, 72, 73, 78, 80. l.

2) U. o. 14, 73. l.

3) U. o. 74, 78, 80. l.

4) A XVII. század közepe után fölemelt fizetés a tihanyi 20 lovas és 50 gyalog, továbbá 1 tüzér és 2 extra-ember, rendkívüli alkalmazott, számára — midőn a lovas havizsoldja 4 frt, a közgyalogé 2 frt 30 krajczár — havonkint 275 frt 25 krajczár, egy évben tíz hónapra összesen 2752¹/₂ frt lett volna szabályszerűen, felényire pénzben, felényire posztóban. Századok 1904. 16, 116. l.

ból, hogy a nyereségekből a vitézek is osztoztak; de viszont ha valamelyik kénytelen fejeváltságot fizetni, hogy rabságából szabaduljon, ez részint az illető vitéz zsoldjából történik, részint a többiek segítik meg rabul esett társukat hópénzükből. Így számította föl a kapitány Bacsin Fülöpnek a fejeváltságául adott két vég karasia posztót (30 frt) s így segítették a többiek hópénzükből Balogh Jánost és Marton Lőrinczet 63 forinttal.¹⁾ A sarczok és fejeváltságok csak úgy nem számíthattak kincstári fedezetre, valamint nem nyert a kapitány kárpótlást a kamarától vagy a hadi pénztártól az elemi károkért, pl. azon asztagégésért, a melyről 1588 deczember 9-én bejegyezték a Regestumba, hogy „Partás Gergelyért az asztagégés felől lettek kezesek ilyen személyek fejeik, hogy előállatják: István deák, Zabó István, Marton Lőrincz, Borsos Simon, Bakos Mihály“. A tűz okozója Partás Gergely, ki már legalább negyedik éve szolgált a tihanyi gyalogságban, úgy látszik megszökött és öt társa kezességet vállalt érte.²⁾ Partásnak többé nincs nyoma, a kárt társai vagy a vár jövedelmei sínylették meg. Szabó István négy nap mulva megvált a tizedességtől, de talán nem a kezesség miatt, mert a másik kezes István deák éppen ezután tűnik elő porkoláb minőségben (decz. 21.).

A források, nevezetesen Pisky Regestuma semmi tájékoztatást sem nyújtanak az iránt, hogy az 1585 márcziusától 1590 elejéig lefolyt öt év alatt érkezett-e nagyobb összeg Tihanyba a pozsonyi kamarától vagy hadipénztárból. Csak azt tudjuk, hogy Ernő főherczeg 100 forintot utalványozott hadnagy, porkoláb és puskaműves tartására s hogy Lőrincz (deák?) mindössze 84 forint 62 dénárt fizetett az Úrnak Bécsben és azután, hogy megjött Bécsből s Erdélyből. A legtöbb vitéz jó későn, utólag jut hozzá fizetéséhez. adóslevelet kénytelenek adni a kapitánynak, pl. már 1586 táján Horvát György adóslevele 21 rénes forint 40 krajczárról; Partás Gergely gyalogvitézé 16 rénes forint 15 krajczárról szolt; 1589 január 3-án pedig a kapitány Bécsbe felküldött Mogor Benédéktől 611 rénes forint és $73\frac{2}{3}$ krajczárról szóló adóslevelet, bizonyára azért, hogy lássák ott, mennyire szükséges volna már eladósodott vitézeinek hátralékos zsoldját a hadipénztárból kifizetni.³⁾ Készpénzül Pisky általában kevés fizetést adott ki, s a mulhatlan szükségleteket iparczikkekben és nyersterményekkel fedezte.

A posztót és fegyvereket kétségkívül a hadikincstár szolgáltatta; de a többi szükségletet a tihanyi vár falvaiból és pusztáiról kellett előteremteni.

¹⁾ Regestum 5, 17—18. l.

²⁾ U. o. 19. l.

³⁾ U. o. 58, 84. l. A rénes forint és krajczárnak a magyar forinthez való viszonyát Takaró Mihály tihanyi kapitány 1560. évi számadásából ismerjük. E szerint

Csak 13 évvel Pisky kapitánysága előtt írta össze a kamara kiküldött biztosa rendszeren a tihanyi vár birtokait és jövedelmeit (1572). Ebben a jövedelmek öt csoportját ismerjük föl: a telkektől fizetett készpénzdót, a telkektől élelmiszerekben adott ünnepi ajándékokat, a szőlők holdjától adott ajándékokat, a gabonából, borból és halból szedett tizedeket, végül a munkával vagy készpénzzel is leróható szolgálatoikat. Malomjövedelem csupán egy helyen, Örvényesen van említve; rétekről pedig egyáltalán nincs szó az 1572. évi összeírásban. Pisky számadáskönyvéből látjuk, hogy e jövedelmek beszedése korántsem volt oly egyszerű és pontosan szabályozott, a milyennek a hivatalos összeírások alapján vélhetnők. Ez összeírások inkább csak az ideális állapotot tüntetik föl, a melytől a valóság tetemesen különbözött és annyira összekuszálódott, hogy e zürzavarban épen nem könnyű logikai rendet teremteni s a helyzetet világos képben föltárni. Egyrészt azt olvassuk, hogy a faluk többsége csupán summával és szolgálattal tartozik, vagyis a szolgálaton kívül minden más tartozását egy összegben, készpénzzel akarja leróni; másrészt azonban azt tapasztaljuk, hogy épen a szolgálatot — a robot szó nem fordul elő e korszak tihanyi forrásaiban — váltják meg készpénzzel, míg a summára készpénz mellett vagy helyett hoznak gabonát, bort, állatokat és bőröket, sőt még ipari termékeket is. A falvak neve alatt és az adó, a summa, az ajándékok, a hegyvám, malomvám, rétigazság és a dézsmák czimén a beszolgáltattott tárgyak sokfélesége újra meg újra megismétlődik; azért nem könnyű a jövedelmek olyan csoportosítása, hogy egyrészt világosan feltüntessük a jobbágytartozások jogczimét és eredetét, másrészt az egyszerű jövedelmeket együtt tekinthessük át a kiadásokban jelentkezett szükségleteknek megfelelően. Az alábbi pontokban ily csoportosításra törekszünk; s ha mégis kivált az első pontban másnemű jövedelmeket is emlíünk, ez csak azért történik, hogy a pénzürtékben kifejezett terményadók és a készpénzek tételeit a köteles adó-összegekkel összevethessük s ellenőrizhessük.

Tihanyban 1554-ben kimérték — pintjét 2 krajczáron számítva — 898 cseber és $\frac{1}{2}$ köből bort összesen 718 forint 44 dénárért; tehát:

$$\begin{aligned}
 898 \cdot 05 \text{ cseber} \times 30 \text{ pint} \times 2 \text{ krajczár} &= 71.844 \text{ dénár; vagyis} \\
 26.941 \cdot 5 \text{ pint} \times 2 \text{ krajczár} &= 71.844 \text{ dénár; vagyis} \\
 2 \text{ krajczár} &= 71.844 \text{ d.} : 26.941 \cdot 5 = 2 \cdot 66 \text{ dénár;} \\
 1 \text{ krajczár} &= 1 \cdot 33 \text{ dénár} = 1 \frac{1}{3} \text{ dénár} = \frac{4}{3} \text{ dénár;} \\
 3 \text{ krajczár} &= 4 \text{ dénár;} \\
 1 \text{ rénes forint} &= 60 \cdot \text{krajczár} = 80 \text{ dénár;} \\
 5 \text{ rénes forint} &= 300 \text{ krajczár} = 400 \text{ dénár} = 4 \text{ magyar forint.}
 \end{aligned}$$

(Folytatása következik.)